

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМДА BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISH

Naimova Munisa Ikrom qizi

Buxoro viloyati Vobkent tumani 37-DMTT tarbiyachisi

Annotatsiya: Maqolada MTTlari tarbiyalanuvchilarini maktab ta'limiga tayyorlashda nutq o'stirish mashg'ulotlari va ushbu mashg'ulotlarning bolalar rivojlanishidagi ahamiyati yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: til, nutq, bilim, ko'nikma, malaka, obrazli bayon qilish, maktab ta'limiga tayyorlash

Bolalar tarbiyachi tomonidan beriladigan bilimlarni egallash bilan bir qatorda, tengdoshlarining ham nutqini tinlab ularni tushuna olishlari kerak bo'ladi. Zero til (nutq) kishilarning o'zaro aloqa vositasi bo'lib, u barcha kishilar uchun baravar, teng xizmat qiladi, shu bois til ijtimoiy hodisa bo'lib, jamiyat taraqqiyotidagi o'zgarishlar, yangilanishlar tilda o'z aksini topadi. Nutq o'stirish mashg'ulotlari maktabgacha ta'limda bolalarni og'zaki nutqini o'stirish, tengdoshlari va kattalar bilan nutqiy muomala malakalarini shakllantirish orqali nutqda so'zdan to'g'ri va o'rinli foydalanish, ya'ni nutq va xulq egasi bo'lish kabi ma'naviy axloqiy sifatlarni, so'zlash o'zbek odobini egallashni shakllantiradi. Maktabgacha ta'lim davrida bolalar 2-3 ming so'z boyligiga ega bo'lish va undan foydalanish, eshitganlarini aytib berish, ko'rganini gapirib berish, suratlarga qarab mazmun bo'yicha hikoya tuzish va uni aytib berish, asosiy tayanch so'zlar yordamida hikoya tuzishga o'rgatiladi. Shuningdek, nutqning ifodaliligi, nutq tovushlarini to'g'ri, aniq talaffuz etish, tilning grammatik shakllaridan nutqda to'g'ri foydalanish, badiiy asarni tinglash, tushunish, mazmunni eslab qolish va so'zlab berish, asar qahramonlari nutqi xususiyatlarini ajrata bilish, obrazli bayon etish kabi amaliy intellektga ega bo'lishni rivojlantiradi, maktabga nutqiy jihatdan tayyorlaydi. Bola, eng avvalo, tilning tovush tomonini egallashi kerak, yani tovushlarni to'g'ri talaffuz etishi lozim. Nutqning tovush tomoni ustida ishlash o'zbek tilining fonetikasi va orfoepiyasiga asoslanadi. Bola kattalarga taqlid qilib, so'zlarda urg'uni to'g'ri ishlatishga o'rganib oladi, ona tilining intonatsion tomonini o'zlashtiradi hamda so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishga odatlanadi. Ayniqsa, bola atrofdagilar bilan nutqiy muloqotda bo'layotganda samimiy ohangda, burro va aniq gapirishga o'rgatiladi. Zero hozirgi kunda MTTlarida talim jarayonlarini tashkil qilishda „Ilk qadam“ davlat dasturi hamda „Ilm yo'li“ variativ dasturlaridan foydalanilmoqda.

Ushbu dasturlarning vazifasi ta'lim tarbiya jarayonlarini samarali tashkil etish va ushbu jarayonda maktabgacha talim yoshidagi bolalar egallashi kerak bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar belgilab berilgan. Jumladan nutq o'stirish sohasi bo'yicha bolalarning „Nutq muloqot o'qish va yozish malakalari“ sohasi kompetensiyalari

belgilangan. „Ilm yo‘li” variativ dasturidagi ushbu sohadagi o‘quv-tarbiyaviy faoliyat yakuniga yetgandan so‘ng 6-7 yoshli(maktabga tayyorlov) bolalar quyidagi ko‘nikmalarga ega bo‘ladi:

- nutqni eshitadi va tushunadi;
- o‘z nutqida to‘g‘ri talaffuz ,qulay gramatik shakllar va xilma-xil gap konstruksiyalaridan foydalanadi;
- ikkinchi tilni o‘rganishga qiziqish namoyon qiladi;
- ikkinchi tilni egallash bo‘yicha dastlabki bilimlarni ko‘rsatadi; -badiiy adabiyot asarlariga qiziqish namoyon bo‘ladi ;
- so‘zning lug‘aviy bo‘g‘inli fonetik tuzilishi to‘g‘risida tasavvurga ega bo‘ladi ;
- turli ma‘no shakllarini mustaqil ravishda tuzish va so‘zlab berishni biladi ;
- yozishning dastlabki malakalari va vosotalaridan foydalanishni biladi;

Har bir bolada nutqning bunday sifatlarini tarbiyalash, kelgusi hayotida, yani maktabda, o‘quv yurtlarida ta‘lim olishda, mustaqil mehnat faoliyatida jamoa, jamiyat orasida o‘z fikrlarini to‘liq va tushunarli qilib bayon etishda muhim ahamiyatga egadir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Anna Golubeva, D.Shankar, V.Nazarova, Y.Narolskaya, M.Ismoilova, Li Dong Vuk. “Ilk qadam” Maktabgacha ta‘lim muassasalarining davlat o‘quv dasturi. Toshkent-2018.-107 b.
2. Grosheva I.V., Say Ye.F., Mirjalilova S.S., Medvedova N.I. ”Ilm yo‘li” variativ dastur. Toshkent: “Sano-standart”, 2020.-16 b.
3. Fayzullayev Sh. Bolalarni maktabga tayyorlash metodikasi. O‘quvqo‘llanma. Samarqand-2020. 60-63 betlar.
4. Kazadayev, A., Sharopov, B., Hakimov, S., Umarov, I., Muxtoraliyeva, M., Dadaxanov, F., & Abdunazarov, A. (2022). MAMLAKATIMIZDA NEMIS TA‘LIM TIZIMINI JORIY QILISHNING SAMARADORLIGI TAHLILI. *Journal of new century innovations*, 18(1), 124-129.
5. Mukhtasar, M., Begyor, S., Aleksandr, K., Farrukh, D., Isroil, U., Sodiqjon, K., & Akbarjon, A. (2022). ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF THE DEVELOPMENT OF THE GERMAN EDUCATION SYSTEM IN OUR COUNTRY. *Journal of new century innovations*, 18(1), 168-173.